

ELEKTROTEHNIKAS SPECIĀLISTA NIKOLAJA OZMIDOVA (1850–1938) DZĪVESDARBĪBA UN DEVUMS INŽENIERZINĀTNĒS

SVETLANA KOVAĻČUKA*

Latvijas Universitāte

Kopsavilkums. Pētījumā atklāta elektrotehnikas speciālista, Rīgas Politehnikuma (RP) / Rīgas Politehniskā institūta (RPI) mācībspēka (1884–1918), profesora (1906) Nikolaja Ozmidova (*Nikolai Ozmidoff; Николай Озмидов*; 1850–1938) daudzpusīgā darbība dažādos amatos – uz dzelzceļa Šveicē un Vācijā, ģeodēzijā, mērniecībā, elektrotehnikā Rīgā, kā arī pedagogiskā un zinātniskā darbība RP / RPI un Ivanovovozņesenskas Politehniskajā institūtā, Krievijā. Autore veidojusi rakstu, izmantojot arhīva dokumentus, zinātnisko literatūru un publikācijās presē.

Atslēgas vārdi: Rīgas Politehniskais institūts, Nikolajs Ozmidovs, elektrotehnika.

Ozmidovu ģimene, N. Ozmidova bērnība un jaunība

Elektrotehnikas speciālista Nikolaja Ozmidova dzimtai ir radniecīgas saites ar muižniekiem Ozmidoviem no Besarābijas, Mogiļevas, Jekaterinoslavļas un Hersonas guberņām Krievijas impērijā. Mūsdienu ukraiņu vēsturnieks Viktors Zaruba (*Виктор Заруба*) ir izpētījis, ka N. Ozmidova tēvs bija Jekaterinoslavļas guberņas muižnieks, kurš pārcēlās uz dzīvi Besarābijā [1]. Nikolaja tēvs, iespējams, nāca no ģermāņu zemēm, Šveices vai Polijas, jo vācu kolonistu pieplūdumu uz Melnās jūras un Kaukāza reģionu 19. gadsimta sākumā izraisīja Krievijas impērijas cara Aleksandra I Romanova (*Александр I Павлович Романов*; 1777–1825) 1804. gada 20. februāra manifests [2]. Besarābijas pilsētā Akermanā (patlaban – Bilhoroda-Dņistrovska;

* Korespondējošais autors.

E-pasts: sv.kovalchuk@gmail.com

© 2022 Svetlana Kovaļčuka. Izdevējs RTU Izdevniecība.

Raksts publicēts brīvpieejā saskaņā ar *Creative Commons* licenci CC BY 4.0.

(<https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/>).

Білгород-Дністровський), Ukrainā, drīz vien tika izveidota vācu kolonija. Par Ozmidovu dzimtas radurakstiem maz informācijas ir arī N. Ozmidova radiniekiem Maskavā, Krievijā, ar kuriem sarakstījās inženieris elektrotehniķis, RPI / RTU profesors Kārlis Tabaks (1920–1997), kurš, atzīmējot profesora N. Ozmidova 140 gadu jubileju, publicēja rakstu par viņu Krievijā izdotajā žurnālā «*Электричество*» (Elektrība) [3]. Zināms, ka ar Ozmidova uzvārdu Krievijas impērijā dzīvojuši daudzi, piemēram, Mihails Ozmidovs (*Михаил Озмидов*; 1837–1897), laikraksta izdevējs un redaktors Odesā, kā arī kāds muitas darbinieks Liepājā un daudzi citi [4]. Vai tie ir N. Ozmidova radinieki, autorei nav izdevies izpētīt.

N. Ozmidovs dzimis 1850. gada 27. decembrī Akermanā, kristīts pilsētas Svētā Georgija baznīcā. Ir zināms, ka tēvam Maksimam Ozmidovam (*Максим Озмидов*; ?–?), pēc izcelsmes muižniekam, bija tehniskā izglītība, kas vēlāk ļāva viņam strādāt dzelzceļa departamentā [5]. Diemžēl precīzākas ziņas par Ozmidovu ģimeni nav atrodamas arī Latvijas Nacionālā arhīva Latvijas Valsts vēstures arhīvā, piemēram, RPI mācībspēka N. Ozmidova personas lietā, [6], kā arī dokumentos, kas tika iesniegti Latvijas pavalstniecības iegūšanai.

Meklējot darbu, kur varētu izmantot savas tehniskās zināšanas, Maksims Ozmidovs mainīja dzīvesvietu. 1862. gadā viņš ar ģimeni no Akermanes pārcēlās uz Vitebsku, savukārt 1863. gadā M. Ozmidovs, Nikolaja tēvs, tika pārcelts uz Dinaburgu (Daugavpils pilsētas nosaukums līdz 1893. gadam, no 1893. līdz 1920. gadam – Dvinska). 19. gadsimta 50. gadu beigās un 60. gadu sākumā Baltijas guberņās un Vitebskas guberņā strauji attīstījās dzelzceļa tīkls: caur Rēzekni un Dvinsku tika izbūvēts Sanktpēterburgas–Varšavas atzars, 1861. gadā tika atklāts Rīgas–Dvinskas atzars.

1868. gadā N. Ozmidovs Dinaburgā pabeidza ģimnāziju un sekmīgi iestājās Sanktpēterburgas Universitātes Fizikas un matemātikas fakultātē. 1869. gadā viņš mainīja savus plānus un devās uz Šveici, lai turpinātu studijas 1855. gadā dibinātajā Cīrihes Politehniskajā skolā (*Eidgenössische Polytechnische Schule Zuerich*), saukta arī par Politehnikumu, kas tagad pazīstama kā Cīrihes Federālā tehniskā augstskola (*Eidgenössische Technische Hochschule Zuerich*). N. Ozmidovs klausījās ievērojamu zinātnieku lekcijas: grafiskās statikas pamatlicēja, inženiera un matemātiķa, tiltu projektēšanas un būves speciālista Karla Kulmana (*Carl Culmann*; 1821–1881), mašīnbūves inženiera, kinētikas «tēva» Franča Relo (*Franz Reuleaux*; 1829–1906), arhitekta, mākslas kritiķa Gotfrīda Zempera (*Gottfried Semper*; 1803–1879) u. c. Augstskolas diplomu N. Ozmidovs ieguva 1874. gadā [7].

Dzelzceļu dienestā Šveicē un Vācijā

Saņēmis inženiera diplomu, N. Ozmidovs 1874. gadā sāka strādāt par inženiera asistentu Šveices Ziemeļaustrumu dzelzceļu sabiedrībā. Jaunais inženieris sameklēja darbu dzelzceļu dienestā, lai gūtu pieredzi un vēlāk varētu strādāt patstāvīgi. Tolaik, 1870. gadu sākumā, Šveicē tika iesākts dzelzceļa būvniecības projekts, kas bija nozīmīgs valsts ekonomikā. Grandiozais tehniskais projekts kļuva par Šveices nācijas vienotības un saliedētības simbolu. Dzelzceļš savienoja kaimiņvalstis, un tā būve bija visai sarežģīta, jo tika būvēts arī tunelis zem kalniem. Šveices dzelzceļa būvēšana kļuva par Eiropas mēroga projektu nolūkā savienot Vāciju ar Itāliju. 1875. gadā N. Ozmidovs kļuva par celtniecības vadītāju Bādenas–Niderglatas (*Baden–Niederglatt*) dzelzceļu līnijas būvē Šveicē. 1878. gadā viņš sāka strādāt par tiltu konstruktoru dzelzceļa līnijā Magdeburga–Halberštadta (*Magdeburg–Halberstadt*) Vācijā [6; 12., 13. lpp.].

Darbs ģeodēzijā, mērniecībā un elektrotehnikā Rīgā

Pēc pirmās praktiskās pieredzes iegūšanas jaunais inženieris atgriezās Krievijā, ņemot līdzi sievu un dēlu. Viņš izvēlējās dzīvot Rīgā, iespējams, tāpēc, ka vācu kultūra un valoda bija tuva viņa sievai un viņai bija vieglāk iejusties jaunajā dzīvē.

1879. gada 4. martā Rīgas pilsētas valde pieņēma lēmumu par pilsētas būvvaldes dibināšanu, tajā izveidoja arī Mērniecības biroju. Kā liecina dokumenti, inženieris N. Ozmidovs sāka strādāt birojā 17. martā, ieņemot pilsētas mērnieka amatu. Viņa uzdevums bija apkopot esošos uzmērīšanas materiālus, kontrolēt mērniecības darbus un plānu zīmēšanu. Pirmā triangulācijas tīkla izveidi (1880–1882) un teritorijas uzmērīšanas darbus vadīja RP profesori, šveicieši Aleksandrs *Beks* (*Alexander Beck*; 1847–1926) un Heinrihs Malhers (*Heinrich Malcher*; 1848–1927), kuri arī strādāja šajā komisijā [8]. N. Ozmidova praktiskais darbs pilsētas uzmērīšanā tika augstu novērtēts – 1882. gadā Viskrievijas rūpniecības un mākslas izstādē Maskavā viņš tika apbalvots ar Pirmās pakāpes diplomu.

Drīzumā viņu aizrāva jaunais zinātniskā un praktiskā darba virziens, sākās elektroiekārtu izvietošana Rīgas sabiedriskajās ēkās un lielākajos rūpniecības uzņēmumos. Jaunais inženieris izrādījās talantīgs jaunajā darba jomā. Šveicē, Vācijā un Rīgā iegūtās zināšanas un pieredze bija nozīmīgi faktori viņa karjerā – 1896. gada maijā Rīgas biržas komiteja viņu iecēla par elektrotehnikas ekspertu Viskrievijas rūpniecības un mākslas izstādē Nižņijnovgorodā.

N. Ozmidovs kļuva par vienu no pirmajiem elektrotehnikas speciālistiem, kam tika dota iespēja izmantot savas zināšanas rīdzinieku labā, pēc ugunsgrēka atjaunojot 1882.–1887. gadā Rīgas 1. pilsētas (vācu) teātri (patlaban – Latvijas Nacionālās operas un baleta teātra ēka). Pie teātra ēkas 1885. gadā [9], pēc citiem avotiem – 1887. gadā [10; 5. lpp.], atklāja pirmo elektrostaciju Rīgā, un tās ierīkošanu vadīja inženieris N. Ozmidovs. Ar minēto teātra ēku saistīts vēl viens projekts, kura realizēšanā piedalījās RP absolvents (1879) Eduards Lindvarts (*Eduard Lindwart*; 1856–1920). Viņš strādāja par Rīgas pilsētas inženieri mehāniķi, iepazinās ar elektrostacijām ārzemēs, un pēc viņa ieteikuma 1891. gadā elektrostacijā pie teātra ēkas tika uzstādīta akumulatoru baterija, elektroenerģijas atlikumu varēja iegādāties arī tuvākās apkārtnes iedzīvotāji [10; 5. lpp.]. N. Ozmidovs piedalījās arī elektroiekārtu izveidošanā lielākajos rūpniecības uzņēmumos Rīgā: A. Volfšmita spirta dedzinātāvā, K. fon Stricka alus un portera darītavā, iesala fabrikā, Krievijas-Francijas gumijas ražošanas fabrikā «Provodņik», Strazdumuižas kokvilnas manufaktūrā un citos. Pieaugot pieprasījumam pēc elektrības, 1900. gadā Rīgas pilsētas dome sāka interesēties par elektrostacijas būves iespējām un 1901. gada oktobrī pieņēma lēmumu, ka būvniecības un ekspluatācijas jautājumi būs tās pārziņā. Novembrī jaunajam projektam piešķīra pirmos līdzekļus. 1905. gada 14. maijā Rīgas pilsētas elektroapgādes sabiedrība atklāja pirmo lielo elektrostaciju Andrejostā [11]. Elektrostacijas iekārtu pieņemšanu no firmām pabeidza tikai 1905. gada novembrī, pilsēta norīkoja ekspertus – RPI profesorus N. Ozmidovu un Paulu Denferu (*Paul Denffer*; 1871–1959) [10, 11]. Inženieris N. Ozmidovs parūpējās arī par to, lai 1888. gada Ziemassvētkos Sv. Pētera baznīcas skolas skolēniem Ziemassvētku eglē būtu elektriskās spuldzes [12], kas toreiz bija liels notikums un sagādāja prieku gan bērniem, gan pieaugušajiem.

1. attēls. Pirmās elektrostacijas Baltijas provincēs skurstenis pie Latvijas Nacionālās operas un baleta teātra ēkas Rīgā (2022).

N. Ozmidovu aicināja piedalīties grandiozā Rīgas ostas modernizācijas un dzelzceļu tīkla paplašināšanas projektā [13]. Vēsturniece L. Malahovska izpētījusi, ka «Krievijas dzelzceļu tīkla krasa paplašināšanās 19. gadsimta 90. gadu strauja rūpniecības uzplaukuma apstākļos noteica pasaules lielāko ostu prasībām atbilstošu kuģošanas nosacījumu nodrošināšanu Rīgas ostā, tās ierindošanos Eiropas modernāko ostu skaitā» [14]. Visi 90. gados veiktie Rīgas ostas pārveidošanas, paplašināšanas, padziļināšanas pasākumi bija vērienīgi, lai šo mērķi sasniegtu. N. Ozmidovs piedalījās projektos, saistītos ar Rīgas–Orlas dzelzceļa atzarojuma būvdarbiem virzienā uz Andrejostu.

Mācībspēka karjera Rīgas Politehnikumā / Rīgas Politehniskajā institūtā (1884–1918)

Nikolaja Ozmidova pedagoģiskā karjera RP sākās 1884. gada rudenī. Pēc augstskolas Padomes ieteikuma viņš tika iecelts par inženierzinātņu enciklopēdijas kursa docentu. 1886./1887. mācību gadā RP docents Engelberts Arnolds (*Engelbert Arnold*; 1856–1911) pirmoreiz Latvijā sāka lasīt elektrotehnikas kursu. 1891. gadā E. Arnolds devās prom no Rīgas, viņa lasīto kursu pārņēma N. Ozmidovs. Elektrotehnikas kursu no 1892. gada sadalīja divās daļās, no kurām pirmo lasīja docents Ričards Hennigs (*Richard Hennig*; 1861–1922), otro – praktisko elektrotehniku – N. Ozmidovs [15].

19. gadsimta 80. gadu otrajā pusē Krievijas impērijā sāka mainīties valodas politika, sākās rusifikācija, un tā skāra arī Baltijas guberņas un to mācību iestādes. Ar 1892. gada 29. septembra rīkojumu valdība pieprasīja sākt mācības krievu valodā. Sākās sarunas starp Krievijas Tautas apgaismības ministrijas un RP pārstāvjiem. Mācībās daļēji pārgāja uz krievu valodu, mācībspēki vēl varēja turpināt docēt arī vācu valodā. RP piedzīvoja būtiskas pārmaiņas 1896. gadā, kad mainījās tās statuss – no privātas augstskolas RP kļuva par valsts augstāko mācību iestādi ar tiesībām un pienākumiem, kas bija līdzīgi tehniskās izglītības iestādēm Krievijā.

No 1898. gada 1. septembra N. Ozmidovs jau bija elektrotehnikas asociētais profesors, no 1906. gada 1. jūlija – Elektrotehnikas katedras profesors, no 1909. gada 1. septembra – emeritētais profesors [6]. Viņš vadīja E. Arnolda 1887. gadā izveidoto Elektrotehnisko laboratoriju, kas atradās RP ēkā, Troņmantnieka (patlaban – Raiņa) bulvārī 19, un sākumā aizņēma 78 m² lielu platību. 1911. gadā pēc N. Ozmidova iniciatīvas laboratoriju paplašināja, un tās platība bija 365 m² [16]. N. Ozmidova asistents (1911–1915) bija RPI Mehānikas nodaļas absolvents (1911) Aleksandrs Didebulidze (*Alexander Didebulidze*;

1882–1951) [17], vēlākais Gruzijas Zinātņu akadēmijas akadēmiķis. Kopā ar profesoru N. Ozmidovu strādāja arī palīgasistents (1905–1908) Ludvigs Hunhens (*Ludwig Hunchen*; 1880–1950), RPI Mehānikas nodaļas absolvents (1908). Pēc inženiera tehnologa diplomas iegūšanas viņš strādāja par asistentu (1909–1913) un docentu (1913–1918) RPI un RPI Elektrotehnikas laboratorijā [18].

2. attēls. RPI studenta Konstantīna Mellupa (1891–1980) RPI Elektrotehnikas laboratorijā veiktā uzdevuma fragments (1914. gada 16. oktobris).

1914. gadā viņš aizgāja pensijā kā pilntiesīgs profesors, bet tā paša gada augustā tika atkal pieņemts darbā RPI uz pieciem gadiem. Tieši pēc gada, tuvojoties Pirmā pasaules kara fronteī, profesors N. Ozmidovs ar ģimeni un kolēģiem no RPI evakuējās uz Krieviju, Maskavu. Studijas turpinājās – RPI 1916. gada 1. janvārī bija 2559 studenti, 1917. gada 1. janvārī saistībā ar studentu iesaukšanu karadienestā – tikai 1538 [19; 39. lpp.]. N. Ozmidovs kopš 1909. gada 1. septembra bija nopelniem bagātais profesors, un Krievijas Tautas Apgaismības ministrija atļāva viņam kā pensijas vecumu sasniegušam strādāt vēl piecus gadus [6; 18], 1914. gadā šāda atļauja tika dota otrreiz. Viņš turpināja strādāt par ārštata profesoru [19; 5. lpp.] un līdzās algai saņēma Krievijas valdības pensiju 3000 zelta rubļu gadā no 1914. gada 1. septembra līdz 1918. gada 1. oktobrim [20; 2. lpp.].

3. attēls. Nikolajs Ozmidovs Maskavā (1915).

N. Ozmidova mācību grāmata elektrotehnikas kursā iznāca 20. gadsimta sākumā Rīgā [21]. 1890. gadā viņš publicēja rakstu par strāvas sadali elektrotīklā vienā no pirmajiem speciālajiem žurnāliem elektroenerģijā «*Электричество*», kas kopš 1880. gada iznāca Krievijā [22]. N. Ozmidovs uzstājās ar ziņojumu par dažiem faktiem no prakses darbā ar transformatoriem Krievijas Tehniskās biedrības sēdē 1889. gada 3. martā. Ziņojums tika publicēts atsevišķā brošūrā Sanktpēterburgā [23]. Profesora darbs tika novērtēts ar augstiem cariskās Krievijas apbalvojumiem: Svētās Annas 2. un 3. šķiras ordeņiem, Svētā Stanislava 2. šķiras ordeni, kņaza Svētā Vladimira 4. šķiras ordeni.

Mācībspēka pienākumi Ivanovovožņesenskas Politehniskajā institūtā, Krievijā

RPI darbība Maskavā turpinājās līdz 1918. gada aprīlim, pēc tam daļa mācībspēku un studentu atgriezās toreiz vāciešu okupētajā Rīgā. Tajā pat laikā radās ideja uz RPI bāzes nodibināt Ivanovovožņesenskā (patlaban – Ivanova) Politehnisko institūtu (IVPI). 1918. gada 6. augustā tika izdots dekrēts par IVPI dibināšanu [24]. Jaundibinātās augstskolas profesoru vidū bija arī RPI bijušie mācībspēki: N. Ozmidovs (Elektrotehnikas katedrā), Vsevolods Keldišs (*Всеволод Келдыш*; 1878–1965) (Būvmehānikas katedrā) un citi. RPI profesors Mihails Berlovs (*Михаил Берлов*; 1867–1935) tika ievēlēts par pirmo IVPI rektoru (1918–1921). N. Ozmidovs bija arī IVPI Padomes prezidija loceklis un Mašīnbūves fakultātes dekāna vietnieks.

4. attēls. Ivanovovožņesenskas Politehniskā institūta mācībspēki. No kreisās: 2. rindā Stepans Šimanskis (*Степан Шиманский*; 1868–1931); trešais N. Ozmidovs; ceturtais M. Berlovs; 3. rindā devītais – Vsevolods Ozmidovs (1881–1938?) (1921./1922. m. g.).

Tomēr dzīves un darba apstākļi Padomju Krievijā nebija viegli, tāpēc 1921. gadā Rīgā atgriezās N. Ozmidova kolēģis profesors M. Berlovs, 1922. gadā – profesori N. Ozmidovs [25] un S. Šimanskis.

Nikolaja Ozmidova ģimene

N. Ozmidovs apprecējās ar Šveices pilsoni, katolieti Armidu Paulinu Ozmidovu, dzimušu Doreru (*Armida Paulina Ozmidoff*, dz. *Dorer*; 1855–1923). Dzīvodami Rīgā, gan N. Ozmidova sieva, gan viņš pats bija sadraudzējušies ar šveicieti Akeksandru Beku, kurš bija RP / RPI mācībspēks (1873–1899), kā arī citiem šveiciešiem, kuri dzīvoja Rīgā [26]. Ozmidoviem nebija arī valodas barjeras sarunās ar šveiciešiem.

A. P. Ozmidova mūžībā devās 68 gadu vecumā un tika apglabāta pareizticīgo kapsētā – Pokrova kapos Rīgā [27].

Ozmidovu ģimenē bija divi dēli un divas meitas. Vecākais dēls Maksims Ozmidovs (*Максим Озмидов*; 1879–1952) bija RPI absolvents (1908), arhitekts [28], pēc augstskolas absolvēšanas gadu strādāja privātā arhitektūras birojā Šutgartē, Vācijā. Pēc tam viņš atgriezās Rīgā un 1909. gadā nodibināja savu arhitektūras biroju. 1910. gadā Rīgā apprecējās, Pirmā pasaules kara laikā evakuējās un dzīvoja Voronežā, Krievijā. 20. gadsimta 20. un 30. gados dzīvoja Rīgā un projektēja dažādas ēkas, tostarp dzīvojamās mājas [29]. 1941. gadā M. Ozmidovs izceļoja uz Vāciju, kur 1952. gadā devās mūžībā.

5. attēls. RPI absolvents arhitekts Maksims Ozmidovs (ap 1919).

Otrs dēls Vsevolods Ozmidovs arī studēja RPI Inženieru nodaļā [30] no 1902. līdz 1914. gadam, taču studijas nebeidza [31], jo sākās Pirmais pasaules karš, jau tā sākumā nonāca vācu karaspēka gūstā un tika atbrīvots vien 1918. gada novembrī. V. Ozmidovs nolēma palikt Krievijā, 1922. gadā pabeidza studijas IVPI un strādāja tajā par asistentu tēlotājģeometrijā, vēlāk – tekstila rūpniecībā par inženieri. 20. gadsimta

30. gadu beigās viņu padomju iestādes represēja un domājams, ka viņš gājis bojā 1938. gadā. V. Ozmidova dēls Rostislavs Ozmidovs (*Ростислав Озмидов*; 1928–1998) bija slavens okeanologs, Krievijas Zinātņu akadēmijas korespondētājloceklis (1991) [32].

Elektrotehnikas
speciālista
Nikolaja Ozmidova
(1850–1938)
dzīvesdarbība
un devums
inženierzinātnēs

6. attēls. Nikolaja Ozmidova ģimene
(20. gadsimta sākums).

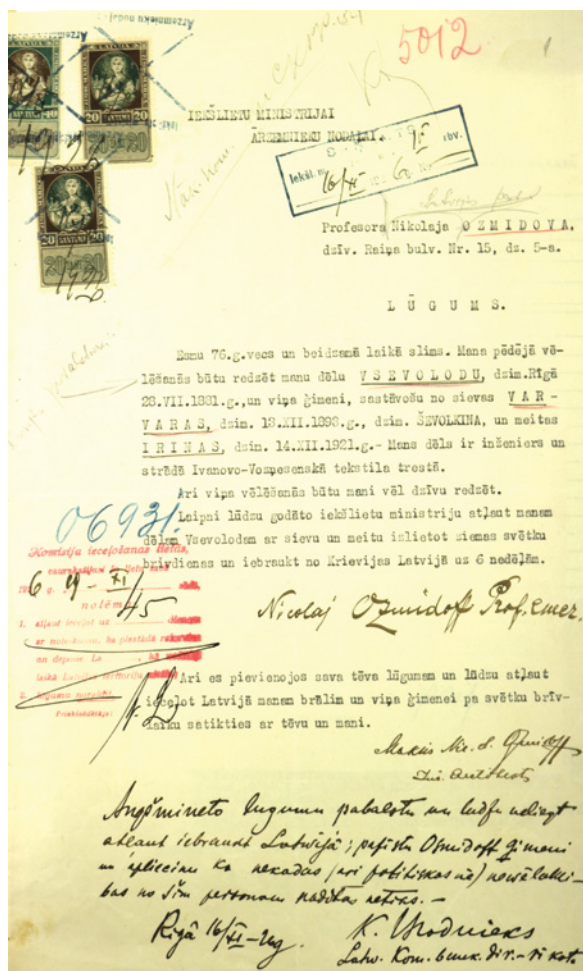

7. attēls. Rīgas pilsētas ģimnāzists Vsevolods Ozmidovs
(1902).

2022/6

Profesora meita Olga Ozmidova (Ольга Озмидова; ?-?), precējusies Pikarde (Pikardt), ar ģimeni dzīvoja Vīnē, Austrijā. Turp profesors N. Ozmidovs devās vairākkārt (1928, 1929, 1930) [33] ciemos ar meitu Jevģeniju Ozmidovu (Евгения Озмидова; 1880–pēc 1939), kura savu ģimeni neizveidoja un dzīvoja kopā ar tēvu. 1929. gadā Nikolajs un Jevģenija vairākus mēnešus pavadīja Besarābijā un Austrijā [34]. Profesors dzīvoja Rīgā, Raiņa bulvārī 15, 1936. gada novembrī pārcēlās uz Brīvības ielu 38, kur dzīvoja dēls Maksims [35].

N. Ozmidovs vēlējās tikties arī ar jaunāko dēlu Vsevolodu, kurš dzīvoja Krievijā. 1926. gadā tika nokārtoti dokumenti, lai dēls ar ģimeni – sievu un četrgadīgo meitu – varētu apciemot tēvu [36]. Ziņu par Vsevoloda tikšanos ar tēvu vēlākajos gados nav. Meita Jevģenija 1939. gadā izceļoja uz Vāciju [37].

8. attēls. Nikolaja Ozmidova lūgums Iekšlietu ministrijas Ārzemnieku nodaļai ļaut ieeļot Latvijā dēlam Vsevolodam Ozmidovam ar ģimeni (1926).

Ozmidovu ģimene iesaistījās labdarībā, piemēram, 1926. gada nogalē ziedoja naudu Literāri praktiskajai pilsoņu biedrībai. Minētās vācu organizācijas ziedotāju sarakstā atrodam gan emeritēto profesoru N. Ozmidovu, gan viņa dēlu arhitektu M. Ozmidovu, kā arī inženieri V. Ozmidovu no Ivanovovožņesenskas [38].

Elektrotehnikas
speciālista
Nikolaja Ozmidova
(1850–1938)
dzīvesdarbība
un devums
inženierzinātnēs

Mūža nogale Latvijā (1922–1938)

1922. gadā N. Ozmidovs ar ģimeni no Ivanovovožņesenskas atgriezās Rīgā. 1922. gada 12. jūnijā viņš Iekšlietu ministrijas Administratīvajā departamentā iesniedza lūgumu uzņemt viņu ar ģimeni Latvijas pavalstniecībā [38]. Profesors nepārvaldīja latviešu valodu, bet, ņemot vērā to, ka viņš bija ilgi dzīvojis Rīgā un viņam bija nekustamais īpašums Latvijā, viņu ar Ministru kabineta 1922. gada 5. oktobra lēmumu uzņēma Latvijas pavalstniecībā. N. Ozmidovs pārvaldīja četras valodas – franču, krievu, poļu un vācu.

leikšlietu ministrijas ziņas līdz ar atsauksmi

Krievijas pavalstniecība Nikolaj Ozmidovu,
kura iesniegts lūgums dot viņa līdz ar ģimeni:
sieva Armida 67g., meita Jeļena 42g. v.

uzņemšanas Latvijas pavalstniecībā.

Ziņas:

- 1) Uzvārds, vārds un uzdevs: Ozmidovs, Nikolaj, Maksimāls.
- 2) Dzimšanas vieta: Rīga, Aleksandra ielā Nr. 38, dz. 5.
- 3) Kad un kur dzimis: 27. 1850g. Besarabijā.
- 4) Piederība: bij. Krievijas inženieris.
- 5) Tautība: krivis.
- 6) Tiesība: pavalstniecība.
- 7) Iegūstība: profesors, pārvalda franču, vācu, poļu, krievu, latviešu.
- 8) Kad un kur dzīvojis un dzimšanas dienā: dzimis, no 1850g. - 1919g. Latvijā, no 1915g. - 1922g. Krievijā un no 1922g. atkal Latvijā.
- 9) Atbilstošs pēt. kara klasifikācijai: Nav klasifikācija.
- 10) Ģimenes stāvoklis: Sieva un pieaugušie bērni.
- 11) Materiālais stāvoklis un darba spēja (ar nodarbošanās): pašlaik atrodas bez nodarbošanās, bet ir izredzes ieņemt profesora amatu Latvijas universitātē, - mājās apmest.

Nodotājs vadītājs:

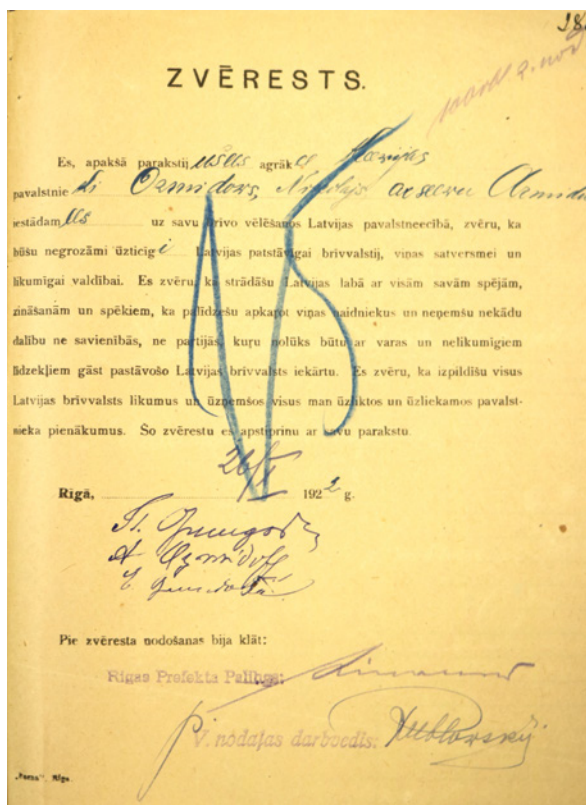
Atsauksme:

Ei gan būdams nepārvalda latviešu valodu, bet ņemot vērā ilgādošo dzīvošanu Latvijā, ka arī to apstāvēti, ka būdams šeit ir mēģinājis apmest, ieviešot ministrijā nācēt ierunāt pret uzņemšanu Latvijas pavalstniecībā.

Iekšlietu ministra biedrs: [Paraksts]

Administratīvā departamenta vicedirektors: [Paraksts]

9. attēls. Latvijas Republikas Iekšlietu ministrijas ziņas par N. Ozmidovu un viņa ģimeni (1922).

10. attēls.

N. Ozmidova
zvērēsts pēc Latvijas
pavalstniecības
iegūšanas būt
uzticīgam Latvijas
valstij (26.10.1922).

1920. gada 29. maijā Latvijas Augstskolas (LA; no 1923 – Latvijas Universitātes (LU)) Mehānikas fakultāte nolēma, ka lūgs LA Organizācijas Padomi uzaicināt IVPI profesoru N. Ozmidovu kā elektrotehniskās nozares speciālistu, kurš bija izstrādājis minētās nozares plānu RPI. Pēc garām debatēm LA Organizācijas Padome 1920. gada 9. jūnijā nolēma vērsties pie Latvijas Republikas Ārlietu ministrijas ar lūgumu aicināt N. Ozmidovu strādāt jaundibinātajā augstskolā Rīgā [39].

Laikraksts «Students» 1922. gada 29. novembrī ziņoja, ka Mehānikas fakultāte ievēlējusi N. Ozmidovu par privātdocentu neobligatoriskajā kursā «Teorētiskie elektrotehnikas pamati» [40], taču šāds kurss, acīmredzot, netika mācīts. Par to liecina Latvijas Universitātes 10 gadu jubilejai izdotā grāmatā, kurā N. Ozmidovs kā mācībspēks nav minēts [41]. Arī Latvijas Nacionālā arhīva Latvijas Valsts vēstures arhīvā nav atrodama viņa personas lieta Latvijas Universitātes fondā Nr. 7427. Arī kārtojot pensiju Latvijā, tika norādīts, ka viņš ir bez darba [20; 3. lpp.]. Iespējams, ka viņš rūpējās par slimo sievu un gatavoties lekcijām augstskolā nebija laika. N. Ozmidovam Latvijā oficiālu ienākumu nebija.

38.54
41.5.1923
3

Darba ministrija.

Pensiju nodala.

REĢISTRACIJAS LISTE

par darba nespējīgo skolotāju pabalstiem.

Jautājumi	Atbildes.
1. <u>Skolotāja</u> Skolotāja uzvārds, vārds un tēva vārds.	<i>Ozmidoff Nikolaj Maksimovičs.</i>
2. Kad un kur dzimis?	<i>14 dec. 1850 g. Bezarabija, Ahtjarskaja.</i>
3. Tagadējā dzīves vieta.	<i>Rīga, Bruņinieku iela, № 23 dz. 16.</i>
4. a) Pavalstniecība.	<i>Latvijas</i>
b) no kādas iestādes, kad un zem kāda № izdota Latvijas pase?	<i>no Rīgas prefektūras - 30 okt. 1922 g. Zem. № 220436</i>
5. Tautība.	<i>Krievs.</i>
6. Izglītība.	<i>Suģitiskās izglītība (Pēteris Politehniskā in- stitutā) (Fizicē).</i>
7. <u>Skolotāja darbība:</u> a) kādās skolās, kur un no kura līdz kumam laikam darbojies?	<i>Rīgas Politehniskā skola un vēlāk pār- saukta Rīgas Politehniskā Institutā no 1 sept. 1914 līdz 1 sept. 1918 g. - docents, no 1 sept. 1918 līdz 1 jūnijā 1919 g. - asistents, kop- mā 1 jūnijā 1919 g. līdz 1 jūnijā 1919 g. - profesors. No uzskaites izņemts Rīgā - no 1 sept. 1914 līdz jūnijā 1915 g.</i>
8. b) ja darbībā ir bijis pārtraukums, uzrādīt iemeslus un nodarbošanās pārtraukuma laiku.	
9. a) Ja agrāk saņēmis pensiju:	
a) no kādas iestādes?	<i>a) no Krievijas valdības.</i>
b) no kura līdz kumam laikam?	<i>b) no 1 sept. 1919 g. līdz 1 okt. 1919 g.</i>
c) cik lielu?	<i>c) 3000 zelta rubļu gadā</i>
9. b) Vai ir jau iesniedzis lūgumu vai reģistrējis uz sociālā departamenta rīkojuma no novembra 1919 g. dot pensiju no valsts:	
kad un kādā iestādē?	<i>Nar</i>
10. Tagadējā nodarbošanās un peļņa.	<i>bez darba</i>

11. attēls. Darba nespējīgo zinātnisko darbinieku reģistrācijas lapa pabalsta saņemšanai (1923).

AA № 012935

Pases
īpašnieka
paraksti:

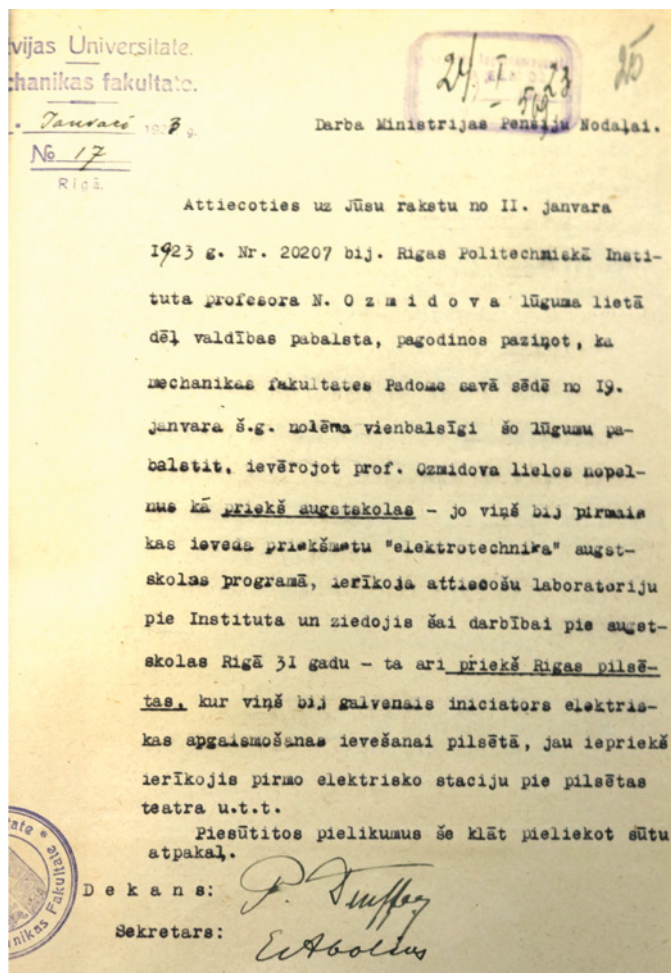
N. Ozniņdoff
N. Ozniņdoff

Pases īpašnieka labās rokas
rādītāja pirksta nospiedums:

12. attēls. N. Ozmidova Latvijas pases fragments ar viņa fotogrāfiju un parakstu (20. gadsimta 20. gadu sākums).

2022/6

Pensiju Latvijā viņam piešķīra tikai 1925. gadā, un pirmajos pāris gados pēc ierašanās Latvijā viņa finansiālais stāvoklis bija grūts. 1923. gada janvārī LU Mehānikas fakultāte lūdza Darba ministrijas Pensiju nodaļu piešķirt bijušajam RPI profesoram N. Ozmidovam pabalstu par nopelniem augstskolas un Rīgas pilsētas labā [20; 25. lpp.].

13. attēls. LU Mehānikas fakultātes lūgums Darba ministrijas Pensiju nodaļai piešķirt N. Ozmidovam pabalstu (1923).

Profesors daudz lasīja un centās apmeklēt krievu studentu korporācijas «*Fraternitas Arctica*» pasākumus. Šajā korporācijā, kas RP tika nodibināta 1880. gadā, līdzās N. Ozmidovam darbojās arī RPI absolvents (1914), inženieris Mihails Krivošapkins (*Михаил Кривошапкин*; 1888–1943), absolvents (1894), inženieris un pedagogs Aleksandrs Momma (*Александр Момма*; 1869–1941), absolvents (1895) S. Šimanskis, bijušie RPI studenti – arhitekts Vladimirs Šervinskis

(Владимир Шервинский; 1894–1975), rakstnieks Mihails Prišvins (Михаил Пришвин; 1873–1954) un citi [42].

1930. gadā Rīgā tika atzīmēta profesora N. Ozmidova 85. dzimšanas diena. Viņš joprojām bija dzīvespriecīgs, ar labu atmiņu. Laikraksta «Сегодня» (Šodien) žurnālists Anatolijs Perovs (Анатолий Перов; 1907–1977) saistībā ar jubileju rakstīja, ka cienījamais profesors joprojām ir mundrs un izskatās jaunāks nekā cilvēks devītajā gadu desmitā, piedalās krievu studentu korporācijas «*Fraternitas Arctica*» dzīvē, joprojām ir informēts par jaunāko zinātnē [43].

N. Ozmidovu fascinēja austriešu inženiera Hansa Hērbigera (*Hans Hoerbiger*; 1860–1931) pasaules ledus doktrīna – pseidozinātniska kosmoloģiska doktrīna par mūžīgo ledu [44].

Nikolajs Ozmidovs mūžībā devās 1938. gada 30. jūlijā Bulduros, Jūrmalā [20; 70. lpp.]. Par to informēja arī Latvijas prese – latviešu, krievu [5] un vācu laikraksti. Profesors N. Ozmidovs apglabāts līdžās sievai Rīgas Pokrova kapos.

Nobeigums

Nikolajs Ozmidovs pieder elektrotehnikas speciālistu vecākajai paaudzei, kas šajā jomā Rīgā sāka strādāt 19. gadsimta 80. gados. Pateicoties labai izglītībai un kontaktiem ar slaveniem un pazīstamiem Rietumeiropas zinātniekiem, viņš kļuva par labu speciālistu un veicināja elektrotehnikas attīstību Latvijā, ir viens no ievērojamākajiem Latvijas elektriķiem, kura darbība RPI «saistīta ar augsti kvalificētu elektrotehniķu sagatavošanu un plašu zinātnisko un tehnisko darbību» [45]. Līdz šim mazāk zināms bija fakts par profesora N. Ozmidova darbību Rīgas Šveiciešu biedrībā un profesora draudzību ar citām šveiciešu ģimenēm Rīgā. Autore izsekojusi N. Ozmidova profesionālajai darbībai, akcentējot arī viņa ārpusdarba aktivitātes biedrībā un studentu korporācijā, kā arī Ozmidovu ģimenes gaitas.

Profesora N. Ozmidova skolnieki veicināja elektrotehnikas attīstību ne tikai Latvijā. Viņa audzēknis un kolēģis A. Didebulidze kļuva par ievērojamu zinātnieku un pedagogu – viņš ir viens no Odesas Politehniskā institūta Ukrainā dibinātajiem (1918), pēc tam darbojās Gruzijā, bija Gruzijas Zinātņu akadēmijas akadēmiķis (1944). Jāmin arī inženieru elektriķu izglītotājs LU / Latvijas Valsts universitātē (LVU), LVU Mehānikas fakultātes dekāns (1944–1946), Latvijas Padomju Sociālistiskās Republikas Zinātņu akadēmijas Enerģētikas un mašīnbūves institūta direktors (1946–1947) L. Hunhens.

ATSAUCES

- [1] **Zaruba, V.** *Dvorjane Jekaterinoslavskoj gubernii*. Dnipro: Lira, 2016, s. 361.
- [2] Nemtsy na Rusi i v Rossii [tiešsaite]. <https://historicaldis.ru/blog/43999881678/Nemtsy-na-Rusi-i-v-Rossii> [citēts: 13.06.2022].
- [3] **Tabaks, K.** Pamjati prof. N. M. Ozmidova (1850–1938). *Eļektričestvo*, 1 fevralja 1991, № 2, s. 83., 84.
- [4] **Ozmidovi [tiešsaite]**. <https://foto-progulki.ru/ozmidovi> [citēts: 04.06.2022].
- [5] **Perov, A.** Umer prof. N. M. Ozmidov. *Segodnja*, 31 ijulja 1938 goda, № 209, s. 5.
- [6] RPI mācībspēka Nikolaja Ozmidova personālieta. Latvijas Nacionālā arhīva Latvijas Valsts vēstures arhīvs (turpmāk – LNA LVVA) 7175. f., 1. apr., 213. l., 11., 18., 36.–37. lpp.
- [7] Album Academicum des Polytechnikums zu Riga, 1862–1912. Riga: Jonck&Poliewsky, 1912, S. 713.
- [8] **Klētnieks, J.** Ģeodēzijas izglītība un zinātne Latvijā 1862–1990. Rīga: RTU Izdevniecība, 2012, 41. lpp.
- [9] *Augstākās tehniskās izglītības vēsture Latvijā*. 1. daļa. Rīga: RTU, 2002, 170. lpp.
- [10] *Rīgas pilsētas elektrības iestādes 30 darbības gadi*. Rīga: Rīgas pilsētas uzņēmumu valdes izdevums, 1935, 5., 11. lpp.
- [11] **Perov, A.** Komu Riga objazana pervymi elektrotehnicheskimi sooruzhenijam. K 85-letiju N. M. Ozmidova. *Segodnja*, 14 dekabrja 1930 goda, № 345, s. 18.
- [12] Locales. *Rigasche Zeitung*, 29 Dezember 1888, Nr. 297, S. 3.
- [13] Kratkij istoricheskij ocherk objedinenija i ekspluatácii Rigo-Orlovskoj zheleznoj dorogi ko dnju 50-letija postrojki Rigo-Dvinskogo uchastka, kak samostojatel'noj v svoe vremja Rigo-Dinaburgskoj zheleznoj dorogi. Riga: tipografija i cinkografija, G. Gempel' i Ko., 1911, s. 114–117.
- [14] **Malahovska L.** *Latvijas transporta vēsture. XIX gs. otrā puse – XX gs. sākums*. Rīga: LV fonds, 1998. 123.–124. lpp.
- [15] **Bērziņš F. E.** Augstākā tehniskā izglītība Latvijā. *Akadēmiskā Dzīve*, 1994. gada 1. janvāris, Nr. 36, 28. lpp.
- [16] Festschrift zum fuenfzigjaehrigen Jubilaem des Rigaschen Polytechnischen Instituts, 1862–1912. Riga: W. F. Haecker, 1912, S. VIII.
- [17] RPI mācībspēka Aleksandra Didebulidzes personālieta. LNA LVVA 7175. f., 1. apr., 107. l., 23. lp.
- [18] RPI mācībspēka Ludviga Hunhena personālieta. LNA LVVA 7175. f., 1. apr., 156. l., 18. lp.
- [19] Otchet o sostojanii i dejatelnosti Rizhskago politehnicheskago instituta za 1916 god. Moskva: tipografija K. A. Grosman, 1917, s. 5, 39.
- [20] Nikolaja Ozmidova pensijas lieta. LNA LVVA 5213. f., 3. apr., 1012. l., 2., 25., 70. lp.
- [21] **Ozmidov, N. M.** *Elektrotehnika. Kurs, chitannyj v 1901/1902 gg.* Ch. I. Riga: Rizhskaja litografija Matveeva, [1901], 164 s.

- [22] **Ozmidov, N. M.** Raspredelenie toka v seti jelektricheskikh provodov. Elektrichestvo, 1890, № 11/12.
- [23] **Ozmidov, N. M.** Nekotorye dannye iz praktiki transformatorov. S-Peterburg: T-vo par. skoropechatni Jablonskij i Perott, 1889, 48 s.
- [24] **Kovalcuka S.** Contribution of Woldemar von Knieriem to the Training and Experimental Farm «Peterhof» of Riga Polytechnicum and Riga Polytechnic Institute. *History of Engineering Sciences and Institutions of Higher Education*. 2019/3, p. 132.
- [25] Nikolaja Ozmidova Latvijas Republikas pase. LNA LVVA 2996. f., 14. apr., 5046. l., 1. lp.
- [26] **Mumenthaler, R.** Im Paradies der Gelehrten. Schweizer Wissenschaftler im Zarenreich (1725–1917). Zürich 1996, S. 545.
- [27] Armida Ozmidoff, geb. Dorer. *Rigasche Rundschau*, Nr. 42, 22. Februar 1923, S. 3.
- [28] RPI studentu saraksts. LNA LVVA 7175. f., 1. apr., 1906. l., 131. lp.
- [29] **Krastiņš, J.** Ozmidovs (Osmidoff) Maksis, fon. *Māksla un arhitektūra biogrāfijās*. 2. sēj. Rīga: Latvijas enciklopēdija, 1996, 153. lpp.
- [30] RPI studenta Vsevoloda Ozmidova lieta. LNA LVVA 7175. f., 1. apr., 1267. l., 1.–5. lp.
- [31] RPI studentu saraksts. LNA LVVA 7175. f., 1. apr., 1907. l., 98. lp.
- [32] Rostislav Vsevolodovich Ozmidoff [tiešsaite]. <http://dic.academic.ru/dic.nsf/ruwiki/1585167> [citēts: 25.05.2022].
- [33] Nikolaja Ozmidova ārzemju pase. LNA LVVA 3234. f., 33. apr., 2146., 12607., 22536. l.
- [34] Mājas grāmata, Raiņa bulvāris 15. LNA LVVA, 2942. f., 1. apr., 11408. l., 67.–68. lp.
- [35] Mājas grāmata, Brīvības iela 38. LVVA 2942. f., 1. apr., 11438. l., 36., 51., 55. lp.
- [36] Vsevoloda Ozmidova ieceļošanas Latvijā lieta. LVVA 3234. f., 5. apr., 11935. l., 1.–3. lp.
- [37] 18. personu saraksts, kuras 5. a repatriācijas iecirknī, saskaņā ar 1939. g. līgumu par vācu tautības Latvijas pilsoņu repatriāciju, 1939. g. 20. novembrī atlaistas no Latvijas pavalstniecības. *Valdības Vēstnesis*, 1939. gada 21. novembris, Nr. 264, 10. lpp.
- [38] Neujahrs-Visiten fuer das Jahr 1927. *Rigasche Rundschau*, Nr. 295, 31. Dezember 1926, S. 16.
- [39] Nikolaja Ozmidova pavalstniecības lieta. LNA LVVA 3234. f., 2. apr., 12 457. l., 1.–6. lp.
- [40] Mechanikas fak. *Students*, Nr. 11, 1922. gada 29. novembris, 6. lpp.
- [41] Latvijas Universitāte, 1919–1929. Rīga: Latvijas Universitātes izdevums, 1929, 615. lpp.
- [42] Izvestnije arkti [tiešsaite]. https://www.arctica.lv/izvestnije_arkti [citēts: 28.06.2022].
- [43] Perov. A. Komu Riga objazana pervymi elektrotehnicheskimi sooruzhenijami. K 85-letiju N. M. Ozmidova. *Segodnja*, 1930, № 345, 14. dekabrij 1930. g. s. 18.

- [44] Hoerbiger, H., Fauth Ph. (Hans) Hörbigers Glacial-Kosmogonie. Kaiserlautern: Kayser, 1913, 772 S.
- [45] **Grosvalds, I.** Rīgas Politehnikuma un Rīgas Politehniskā institūta (1896–1918) mācībspēku un audzēkņu devums elektrotehnikā. *Rīgas Tehniskās universitātes zinātniskie raksti. Humanitārās un sociālās zinātnes. Zinātņu un augstskolu vēsture*, 2016, Nr. 16, 49. lpp.]

ILUSTRĀCIJU AVOTI

1. attēls. S. Kovaļčukas personīgais arhīvs.
2. attēls. RTU IVPC.
3. attēls. S. Kovaļčukas personīgais arhīvs.
4. attēls. RTU IVPC.
5. attēls. LNA LVVA 2996. f., 14. apr., 5045. l., 1. lp.
6. attēls. RTU IVPC.
7. attēls. LNA LVVA 7175. f., 1. apr., 1267. l., 1. lp.
8. attēls. LNA LVVA 3234. f., 5. apr., 11935. l.
9. attēls. LNA LVVA 3234. f., 2. apr., 12457. l., 1., 27. lp.
10. attēls. LNA LVVA 3234. f., 2. apr., 12 457. l., 28. lp.
11. attēls. LNA LVVA 5213. f., 3. apr., 1012. l., 3. lp.
12. attēls. LNA LVVA 2996. f., 14. apr., 5046. l., 5. lp.
13. attēls. LNA LVVA 5213. f., 3. apr., 1012. l., 25. lp.

SVETLANA KOVAĻČUKA is currently a senior researcher with the Institute of Philosophy and Sociology of University of Latvia. She received the degree of cand. of science in Philosophy from the Moscow Institute of Philosophy of the Academy of Science of the USSR (1989) and her PhD from University of Latvia (1992). Her research areas include history of philosophy, Russian philosophy, Russian and Jewish emigrants in the Baltics (1920–1940), Russian and Jewish culture. She has published 3 monographies. Currently she is carrying out her research and is regularly taking part in international conferences in Latvia, Estonia, Russia, Israel as well as publishing her papers in Latvia, Russia, Germany.

20–32 Cementa Street, Riga, LV–1055, Latvia
E-mail: sv.kovalchuk@gmail.com
+371 29639358

Svetlana Kovaļčuka

Life and Contribution of Electrical Engineering Specialist Nikolai Ozmidoff (1850–1938) to the Field of Engineering

The research covers the multi-faceted activities of Nikolai Ozmidoff (*Николай Озмидов*; 1850–1938), a specialist in electrical engineering, member of academic staff (1884–1918) of Riga Polytechnicum (RP) / Riga Polytechnic Institute (RPI), professor (1906), in various positions – working on the railway in Switzerland and Germany, in geodesy, surveying, electrical engineering in Riga, as well as his pedagogical and scientific activities at RP / RPI and Ivanovo-Voznesensk Polytechnic Institute in Russia. Developing the article, the author used archival documents, scientific literature, and publications in the press.

Keywords: Riga Polytechnic Institute, Nikolai Ozmidoff, electrical engineering.

Elektrotehnikas
speciālista
Nikolaja Ozmidova
(1850–1938)
dzīvesdarbība
un devums
inženierzinātnēs